

Širom zapadnog Balkana – koji čine Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija – godišnje koncentracije opasnih čestica često su višestruko veće od maksimalno dozvoljenih nivoa prema smernicama EU o kvalitetu vazduha. Posledice su ubitačne. Srbija je zemlja sa najvećom stopom smrtnih slučajeva povezanih sa zagađenjem u Evropi (što je čini devetom najgorom na svetu), prema Globalnoj alijansi za zdravlje i zagađenje, dok je nedavni izveštaj UN-a o životnoj sredini otkrio da zagađivači u vazduhu uzrokuju skoro 20% prevremene smrti u gradovima zapadnog Balkana.

I finansijski pad je šokantan. U 2016. godini, emisije samo iz postrojenja za proizvodnju uglja prouzrokovale su oko 8.000 slučajeva bronhitisa kod dece i 2.000 slučajeva kod odraslih, što je koštalo zapadni Balkan 3,6 milijardi evra, prema nedavnom izveštaju EU. Ovo je bez uzimanja u obzir drugih respiratornih bolesti i karcinoma izazvanih zagađenjem vazduha. Stoga možda nije slučajno što su od januara 2021. Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina bile među prvih šest zemalja sa najviše smrtnih slučajeva Covid-19 po stanovniku, dok su se Srbija, Kosovo i Albanija rangirale među prvih 50, prema podacima koje je sastavila Statista. Novo istraživanje zaista sugerise vezu između zagađenja vazduha i ranjivosti na koronavirus.

Tamo gde je uglj još uvek kralj

Uglj je već decenijama kralj na zapadnom Balkanu, posebno u Srbiji i Bosni i Hercegovini bogatoj resursima. U drugoj polovini 20. veka, dve države su bile energetska čvorišta tadašnje Jugoslavije. Danas se i dalje u velikoj meri oslanjaju na uglj za lavovski udeo u svojoj proizvodnji električne energije. Stoga ne može iznenaditi da se većina elektrana na uglj na Balkanu koje najviše zagađuju smeštena nalazi u Srbiji i Bosni i Hercegovini i da objekti regiona iz doba komunizma zagađuju koliko i ostatak Evrope zajedno.

Kako se Kina uklapa u ovo?

Iako je većina članica EU započela proces postepenog ukidanja uglja, mnogi delovi zapadnog Balkana uložili su značajne napore da potpomognu industriju tokom protekle decenije, zahvaljujući uglavnom kineskim finansijama i građevinarstvu. Da stvar bude još gora, većina projekata u kojima je učestvovala Kina očajnički je promašila ekološke standarde EU. Kineske državne građevinske kompanije uključene su u pet projekata uglja u Evropi, a svi se mogu naći u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Verovatno najzloglasniji od njih odnosi se na Kostolac, najstariju srpsku fabriku uglja u državnom vlasništvu. Njegovu novu jedinicu „B“ trenutno gradi China Machinery Engineering Corporation (CMEC), a plaća je ogroman zajam od Ekim banke iz Kine. Ekim je takođe obezbedio 608

miliona dolara za proširenje otvorenog rudnika lignita u Kostolcu, još jednom uz podugovor za CMEC.

Još gore, konstrukcija mehanizma za odsumporavanje Kostolca - koji filtrira zagađenje - odložen je od strane CMEC-a poslednjih godina, čime je emisija sumpor-dioksida u postrojenju (visoko otrovna) najviša od svih postrojenja na zapadnom Balkanu i 14 puta veća od globalnih standarda, prema izveštaju Bankwatch-a.

Kinesko finansiranje (a u većini slučajeva i izgradnja) takođe je povereno proširenju bosanskohercegovačkih fabrika uglja Stanari i Tuzla, dok su memorandumima o razumevanju potpisani za još tri državna objekta širom Srbije i Bosne i Hercegovine.

Studija izvodljivosti za tuzlanski projekat, poput Kostolca, "masovno umanjuje" troškove emisija i zanemaruje mnoge uticaje zagađenja vazduha i vode, prema nedavnom izveštaju Greenpeace-ovog Unearthed. Da li je onda čudno što se zvanični podaci Srbije o nacionalnom zagađenju vazduha optužuju za neprofesionalnost i nepouzdanost. Izvan energetskog sektora, kineske kompanije su finansirale i konstruisale druge projekte zagađenja okoline. Kao što pokazuje gornja mapa, većina njih je bila u Srbiji, najstarijem evropskom savezniku Pekinga, regionalnom čvorištu kineske aktivnosti Inicijative za pojas i put i zadnjim vratima na tržište EU.

Uzmi novac, zaboravi životnu sredinu

Kineski investitori bili su uključeni u druge 'prljave' projekte koje kompanije i banke iz EU ne bi, ili barem ne bi mogle dodirnuti.

Primarni primer za to je Smederevo, najveća železara u Srbiji. Spasivši ga od finansijske propasti, mlin je 2016. godine nabavio kineski HBIS koji je obećao da će postrojenje transformisati u jedno od ekološki najprihvatljivijih čeličnih postrojenja u Evropi. Nedavni izveštaj je otkrio da neobično visok procenat građana Smedereva ima hroničnu opstruktivnu bolest pluća. Uprkos tome, srpska vlada je neprestano ignorisala proteste protiv uticaja biljke na životnu sredinu, zajedno sa pogoršanjem bezbednosnih standarda i radnih prava po HBIS-u. Potpuno isto može se reći i za srpski rudnik bakra Bor, višedecenijsko državno postrojenje koje je, nakon što je upao u velike finansijske probleme, kineski Zijin kupio 2019. godine. Kompanija kaže da će ukupno uložiti 1,26 milijardi dolara u rudnik da ga modernizujem. Međutim, predlog za proširenje krajem 2020. godine nije sproveo odgovarajuću procenu uticaja na životnu sredinu, navodi beogradski Institut za obnovljive izvore energije i zaštitu životne sredine (RERI). Samo nekoliko meseci ranije, grad Bor je podneo krivičnu prijavu protiv Zijina zbog prekomernog zagađenja vazduha. Dalji dokazi o tome izloženi su u fabrici guma Linglong i pogonu automobilskih

komponenta Mei Ta - dve kineske investicije u Srbiji. Linglongova studija procene uticaja na životnu sredinu bila je šembolična, prema RERI-ju, a sredinom 2020. policija je zabranila aktivistima javne rasprave o planiranoj fabrici koja će, uzgred, biti izgrađena na zemljištu koje su srpske vlasti poklonile Linglongu. U međuvremenu, već operativna fabrika Mei Ta optužena je za odbacivanje otpadnih voda u lokalnu reku. U oba slučaja nacionalna vlada je optužena za zatvaranje očiju.

Na kraju, ali ne najmanje važno, autoput Boljare do Bara u Crnoj Gori, finansira i gradi Kina. „Projekat je imao nula ekonomskog smisla“, kaže Ilse. „Precijenjen je i prevelik za veličinu zemlje.“ Još gore, izgradnja koja je u toku prouzrokovala je ozbiljnu ekološku štetu duž reke Tare, prema Unescu. Za region koji je i dalje visoko poljoprivredan i zasut otvorenim rudnicima, ekološki poremećaji istinski su razlog za zabrinutost. Zapravo, ekosistem zapadnog Balkana veoma je ranjiv na klimatske promene, posebno zbog suše ili poplava, kao što se vidi u ciklonu 2014. godine koji je koštao desetine života i štetu od oko 3,8 milijardi dolara.

Uticaj kineskih investicija na zapadni Balkan na životnu sredinu stiže priznanje u EU. Na primer, u januaru 2021. godine, grupa od 26 članova Evropskog parlamenta (iz 15 zemalja) napisala je zajedničko pismo sa snažno sročenom porukom Evropskoj komisiji, upozoravajući na „predstojeću štetu u životnoj sredini“ izazvanu kineskim industrijskim projektima u Srbiji. Nije kasno za zemlje zapadnog Balkana koje nisu članice EU da naprave strateški pomak ka zelenoj infrastrukturi, potezu koji bi stvorio hiljade radnih mesta okrenutih budućnosti. Srednjoročne i dugoročne koristi su neupitne, kako u pogledu finansija, javnog zdravlja, tako i životne sredine, a da ne pominjemo put ka integraciji u EU. Kina tome nikako nije neizbežna prepreka; zapravo, postoji mogućnost da Peking pomogne zapadnom Balkanu da izgradi prijeko potrebnu infrastrukturu na nivou EU.

Izvor: investmentmonitor.ai